

Дарина Андросова-Байда, Наталя Барабаш
Дніпропетровськ, Кривий Ріг

Доля будинку: історичний феномен

До нагальних проблем гуманітарних досліджень у другій половині 80-х рр. XX ст. додався ще один «головний біль», пов'язаний із раптовим виявленням неочікуваного сусідства: йшлося про істот, що оточують людину з моменту народження, супроводжують її протягом усього життєвого шляху, але чомусь традиційно не сприймаються нею як «істоти» – власне, про речі.

Завдяки творчому доробку adeptів material turn (Б. Латур, К. Кнорр-Цетіна, І. Копитофф) сьогодні вже не викликає сумніву теза про застарілість демаркаційних процесів, ініційованих західною філософською думкою в спробах осмислити співвідношення між матеріальністю й значенням, річчю й ідеєю. Відтак до кола задач гуманітарного сьогодення додалися пошуки причин виникнення подібних дихотомій, а водночас і намагання зрозуміти, чому вони так довго претендували на статус істинних. Цікаво, що пошуки ці супроводжуються спробами поєднати в одному дискурсі те, що традиційно сприймалося не тільки як несумісне, але й як взаємовиключне (цю особливість зокрема ілюструє В. Кін в есеї «Семіотика та соціальний аналіз матеріальних речей»¹).

Таким чином, світ речей сьогодні опинився під пильним оком прихильників things studies, але спірним до сьогодні залишається питання про те, як варто розглядати феномен не-людського існування, чи є можливим застосування поняття «життя»/«життєвий шлях» речі, а відтак наскільки адекватним є використання біографічного методу для того, визначальником сутності чого є прикметник «неживий». Е. Доманська, аналізуючи можливі стратегії наближення до об'єктів material studies, зауважує, що вибір методу буде залежати від того, крізь яку призму дивитиметься дослідник на річ: крізь

¹ Keane W. Semiotics and the social analysis of material things // Language & Communication. 2003. Vol. 23. P. 410-13.

призму «патології» чи кризь призму «норми, але іншої». У першому випадку складання біографії неживого об'єкта буде обертатися навколо намагань надати йому «людського обличчя», призвичаїти ритми його існування до ритмів «нормального» людського життя. В іншому ж випадку досліднику доведеться визнати унікальність не-людської культури, ізольованої у своїй не-людській іншості².

Звичайно, для сучасного суспільства споживання спектр можливих взаємодій із неживими об'єктами часто обмежується категоріями споживання, володіння й користування. Але чи буде чесним стверджувати, що речі цікаві нам тільки своєю функціональною корисністю (навіть якщо йтиметься про так звану уявну функціональність) і є відчуженими від сфер емоційного зв'язку з нами – тими, кому вони (речі) належать? «Милі серцю», «душевно близькі» – так визначає В. Топоров сукупність речей, до яких ми відчуваємо емоційну прихильність, які воліємо мати поруч (і без яких почуваємося самотньо), з якими радо спілкуємося (розмову таку дослідник визначає як монологічну, але підкреслює, що вона має на увазі можливу відповідь, яку б могла дати річ)³.

Аналізуючи процеси «обростання» людини речами, В. Топоров визначає, що історично статус речі досить швидко підвищується від «того, що сприяє виживанню», до «того, що створює духовний шар культури». Саме цією історичною закономірністю дослідник пояснює ті труднощі, яких зазнає матеріалістично-позитивістсько орієнтована свідомість у намаганнях зрозуміти взаємовідносини між людиною і річчю, якщо ті виходять за рамки феномену «рече користування»⁴.

Людина оточує себе речами, які в сукупності створюють світ її звичайного життя, світ повсякденного, того, що зумовлює почуття стабільності, того, що люди часто називають «почуттям дому». Звідси, особливого значення набуває організація життєвих просторів – власне угруповань речей, систематизованих господарем із певним задумом, – тих ансамблів/комплексів речей, які в сукупності крім власних (тобто властивих кожній окремій речі) функціональностей/сміслів отримують ще й ціле мереживо смислів загальних. Серед широкого діапазону можливих функціональностей важливою складовою цих матеріальних систем виступає

² Доманська Е. Речі як Інші // Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. К., 2006. Вип. 2. Ч. 1. С. 140.

³ Топоров В. Н. Вещь в антропоцентрической перспективе (апология Плюшкина) // Топоров В. Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ: Исследования в области мифопоэтического: Избранное. М., 1995. С. 28.

⁴ Топоров В. Н. Вещь в антропоцентрической перспективе... С. 10.

функція упорядкування нашого досвіду, яка відіграє важливу роль у справі підтримування та збереження наших ідентичностей (у тому числі й нашого співвіднесення з певними соціальними групами).

Основним чинником розрізнення класів (і груп усередині одного класу) П. Бурдьє вважав соціальний капітал – певну сукупність ресурсів (економічних, культурних, символічних), якою індивід може скористатися для отримання вигоди. Аналіз систем відмінних знаків (манера одягатися, організовувати житловий простір, гастрономічні уподобання тощо), які в сукупності формують певний стиль життя, дозволяє не тільки виокремити визначальні властивості кожної соціальної групи, але й окреслити принципи виникнення тих чи тих властивостей і суджень, завдяки яким відбувається процес співвіднесення індивіда з певним класом/групою всередині класу.

Бурдьє зауважував, що найбільш цікаві комбінації утворюються у випадках асиметричної структури соціального капіталу з домінуванням однієї складової (наприклад, переважання культурного капіталу викладачів університетів, що супроводжується досить низьким рівнем капіталу економічного, є причиною формування аристократичного аскетизму як відмінного знаку цієї професійної спільноти)⁵.

На нашу думку, великий інтерес становлять життєві сценарії людей, які виховувалися в умовах, продиктованих асиметричною структурою соціального капіталу родини і в подальшому досягали симетрії внаслідок власної діяльності. З такої позиції показовим видається життєвий шлях старшого сина Василя Михайловича та Надії Олександрівни Білозерських, Тараса.

Подружжя Василя Михайловича й Надії Олександрівни, їх родинно-дружньо-своєцькі стосунки були висвітлені в монографічному дослідженні, присвяченому роду Білозерських⁶. Звернення до методології матеріальності дозволяє під новим кутом зору поглянути на процес виконання цим подружжям основних функцій родини, особливо функції виховання дітей (дітей було троє, однак саме постать старшого сина є найбільш цікавою для нас). Певний вплив на вибір теми пропонованої статті мали матеріали, надані нащадками роду Білозерських (по лінії молодшого брата Василя – Олімпія Білозерського), які на сьогодні проживають у Санкт-Петербурзі й виявляють сталий інтерес до вивчення сімейної історії.

Не зважаючи на те, що Тарас Білозерський не брав безпосередньої

⁵ Бурдьє П. Различение: социальная критика суждения // Экономическая социология. 2005. Т. 6. № 3. С. 25-27.

⁶ Барабаш Н. О. Рід Білозерських і культурний світ України XIX – початку XX століть. К., 2007. .

участі в національно-культурному русі України, він став частиною цього руху майже з моменту народження. Інтерес до його постаті виникає ще наприкінці XIX ст., коли на сторінках «Київської старовини» було опубліковано коротеньку записку Василя Білозерського до Т. Шевченка з проханням стати хрещеним батьком новонародженому сину⁷. За великим рахунком, можливість подібного звернення можна розглядати як частину солідного культурного капіталу, як факт прилучення немовляти до «когорти обраних» – своєрідну ініціацію, символ високого соціально-культурного статусу.

У сучасних дослідженнях, присвячених питанням соціального статусу, наголошується на багатовимірності природи цього соціокультурного феномену. Основу соціального статусу складають його субстанціальний і реляційний виміри. До субстанціальних ознак належать ті, які більшою мірою не залежать від людини, але надаються їй найближчим оточенням (зазвичай родиною). Серед них виокремлюються приписані (ascribed) – стать, вік, національність, культурне та соціальне походження; та досягнуті (achieved) – освіта, професія, рівень володіння мовою тощо. Реляційний вимір, у свою чергу, презентований певним місцем, яке та чи та людина займає в суспільній ієрархії, тобто виражається в термінах соціальної й ситуативної нерівності⁸.

Набір субстанціональних характеристик, який може забезпечити високий соціальний статус своєму носію, відрізняється в межах різних історичних і етнічних спільнот. Так, для індустріального суспільства гарантом високого статусу виступали рівень освіти, рід занять, рівень прибутків, у той час як для доіндустріального суспільства найважливішими соціальними маркерами виступали стать і соціальне походження.

Мати Т. Білозерського, Надія Олександрівна Ген, народилася в Новгородській губернії, її батько мав німецькі корені, а мати, Лідія Іванівна, походила з російського костромського роду Катеніних (веде свій початок із середини XV століття). Родина була численною, однак жила заможнo, у власному будинку в Петрозаводську (куди переїхала після призначення батька губернським лісничим). Дівчина отримала домашню освіту, з дитинства опановуючи декілька іноземних мов за допомогою гувернанток, яких запрошували з Санкт-Петербурга; окремі уроки їй давали вчителі місцевої гімназії. Набуті знання в подальшому стануть у нагоді, коли на хвилі

⁷ Лист В. М. Білозерського до Т. Г. Шевченка // Киевская старина. 1905. № 2. С. 139.

⁸ Карасик В. И. Подходы к изучению социального статуса человека // Карасик В. И. Язык социального статуса. М., 1992. // Интернет-ресурс: <http://philologos.narod.ru/texts/karasik/status00.htm>

захоплення «жіночим питанням» Н. Білозерська в середині 1860-х рр. ініціює за підтримки Н. Стасової та М. Трубникової створення товариства перекладачок⁹.

За традицією, коли дівчині виповнилось шістнадцять років, її почали вивозити на бали. Але становище родини радикально змінилося після смерті батька, унаслідок чого матір Надії Олександрівни разом з дітьми була вимушена переїхати до брата Миколи Івановича Катеніна, якому в Костромській губернії належав родовий маєток Заніно. У маєтку дядька були всі умови для подальшої самоосвіти, оскільки Микола Іванович зібрав значну бібліотечну колекцію (у подальшому вона стане основою для міської бібліотеки повітового міста Чухлома, яка за рішенням земства отримала назву «Катенінська»)¹⁰.

Узагалі, родинні зв'язки дружини Василя Білозерського мали величезний вплив, який розповсюджувався як на окремих членів родини (нижче ми проілюструємо це на прикладі життєвого шляху Тараса Білозерського), так і створював можливості для реалізації великих культурних проєктів (так, Катенін фінансував видання «Основи», що певною мірою зумовило обрання на посаду редактора часопису Василя Білозерського)¹¹.

Шлюб Надії Олександрівни з Василем Михайловичем Білозерським можна розглядати як своєрідний культурний феномен, оскільки в рамках цього союзу відбулося не тільки традиційне поєднання економічного і культурного капіталів, але й змішання двох етнічних ідентичностей. Ставши до шлюбу з Василем Білозерським, Надія Миколаївна долучилася до українського дрібномаєткового дворянського роду з козацько-старшинським корінням.

З переїздом до Санкт-Петербурга в 1856 р. молоде подружжя досить швидко входить у динамічний ритм суспільно-політичного життя культурного осередку українофілів, основні зусилля яких у цей період зосереджувалися навколо створення та розбудови української громади. Регулярні зібрання громадівців відбувалися в помешканнях різних членів, у тому числі й у Білозерських. В автобіографії Надія Олександрівна згадувала: «На наші понедельники обыкновенно собиралось от пятидесяти до шестидесяти

⁹ Пінчук Ю. Історіографічне значення мемуарів Надії Білозерської про Миколу Костомарова / Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Число 5. Історіографічні дослідження в Україні. Вип. 10. У 2 ч. Частина друга: Історіографія. К., 2000. С. 64.

¹⁰ Про рід Катеніних див.: Сапрыгина Е.В. Костромская вотчина Катениных. Кострома, 1993.

¹¹ Левенець Ю. Василь Білозерський // Український історичний журнал. 1994. № 2-3. С. 92.

человек: малороссы, поляки, русские... являлись ученые, профессора университета, офицеры генерального штаба (в числе которых был и Драгамиров), бывали и литературные знаменитости, и просто образованные люди. Кроме шумевших: Кулиша, Костомарова и Шевченко, в числе посетителей находились: Тургенев, П. Анненков, Кавелин, изредка Пыпин, Лихачевы, братья Жемчужниковы, поэты Полонский, Чернышевский, Делянов (будущий министр). При этом всегда много было молодежи, особенно студентов (преимущественно товарищи и знакомые моего брата К. А. Гена, студенты Петербургского университета, который тогда жил в нашем доме)»¹².

Цей невеликий уривок демонструє, наскільки значимим для Надії Олександрівни стало те коло спілкування, членом якого вона стала як дружина В. Білозерського (навіть після розлучення вона не розривала зв'язки з громадівцями, певний час співпрацювала з М. Костомаровим у якості особистого літературного секретаря). Можна стверджувати, що культурно-інтелектуальна спорідненість була важливим фактором цементування взаємовідносин. Але для жінки, вихованої в родині спадкового німця, духовна близькість не могла стати єдиним стрижнем родинного життя. Як зазначав М. Вебер, формування певного «господарського мислення» відбувається під впливом родинного виховання, але також залежить від соціокультурних настанов, які домінують у суспільстві (найголовнішим серед інших джерел впливу Вебер визнавав релігійну складову, дослідження цього аспекту формування господарського етосу склали основу його роботи «Протестантська етика та дух капіталізму»¹³).

Найвірогідніше, укорінений педантизм Н. Білозерської не зміг співіснувати з певними вадами Василя Михайловича, на які вказували представники його найближчого оточення. Зокрема О. Кістяківський у своїх спогадах зазначав, що поряд із перевагами (як-от витриманість, невичерпна любов до батьківщини, відданість ідеям) В. Білозерський мав також цілу низку недоліків і навіть пороків. Він характеризує Білозерського як людину, економічні та господарські справи якої знаходяться в перманентному безладі через відсутність стійких економічних і життєвих настанов. Унаслідок цього Василь ніяк не міг позбавитися боргів, більша частина яких виникла через його хворобливу пристрасть до картярства¹⁴. У найбільшу провину Білозерському автор ставить той факт, що він, покинувши сім'ю, не надавав

¹² Белозерская Надежда Александровна, урожденная Ген (Автобиография) // Исторический вестник. 1913. Т. 132. № 6. С. 927.

¹³ Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма. М., 2002.

¹⁴ Кістяківський О.Ф. Щоденник (1874–1885): У 2 тт. К., 1994. Т. 1 (1874–1879). С. 464–465.

матеріальної підтримки своїм дітям.

Крім цього, Кістяківський звертає увагу на такі риси характеру В. Білозерського, як недисциплінованість і неорганізованість. Симптоматично, що невміння розпоряджатися часом було вадою більшості представників роду Білозерських, на що свого часу вказував ще П. Куліш¹⁵. А втім, цю особливість не можна вважати власне «родовим тавром», оскільки, за спостереженнями дослідників дворянського повсякдення, поміщицький уклад життя формувався під впливом обмеженої кількості яскравих подій, вимушеної сезонності соціальної активності, довгих періодів «варіння у власному соку», що зумовлювало млявість плину життя, змушувало чіплятися за будь-яку можливість «заповнити довгі години»¹⁶.

Отже, у 1867 р. Надія Олександрівна розлучилася з чоловіком і, перебуваючи в скрутному становищі, певний час квартирувалася з трьома малолітніми дітьми у своєї приятельки А. Каррик. Розуміючи, що від чоловіка марно чекати фінансової підтримки, вона тимчасово відправляє дітей до матері, а сама повертається до Санкт-Петербурга. Заробляючи на життя репетиторством, вона готується до складання іспитів для отримання диплому домашньої вчительки, який дозволив би їй розраховувати на сталий прибуток. Восени 1869 р. Надія Олександрівна змогла оселитися на окремій квартирі й забрати старших синів до себе.

Таким чином, дитинство Тараса Білозерського фактом розлучення батьків було розділене на дві частини: «до» та «після», і ці дві частини відрізнялись між собою не тільки соціокультурними особливостями, але кардинальними змінами в матеріальному становищі родини. Тому особливу роль у подальшій долі Тараса Васильовича відіграв дядько матері – М. Катенін. Прикметно, що вплив цей не обмежувався лишень фінансовою підтримкою (адже навряд чи Надія Олександрівна змогла б дати вищу освіту синам без грошової допомоги з боку своїх родичів), але й визначив вибір професії. Як відомо, Т. Білозерський закінчив Санкт-Петербурзьку медико-хірургічну академію, що презентує родову традицію, оскільки в родині Катеніних вибір професій часто обертався навколо медичної справи та природничих наук.

Певний час Тарас Васильович працював штатним лікарем Обухівської лікарні для бідних, яка знаходилася за адресою: Фонтанка, буд. 106. У подальшому він став доктором медицини, дійсним статським радником.

¹⁵ Куліш П. Щоденник / Упор. С. Киржаєва. К., 1993.

¹⁶ Милешина Н. А. Повседневность провинциального дворянства второй половины XVIII–середины XIX вв. (на материалах центрально-европейских и средневожских губерний России). Автореф. дис. ...докт. ист. наук. Казань, 2012. С. 38.

Але професія медика не була для нього основним джерелом прибутку, оскільки вже з 1899 р. Т. Білозерський обійняв посаду директора російського товариства «Нафта», прилучився до розробок нафтових ділянок у бакинському районі¹⁷.

У цілому досягнення Тарасом Васильовичем фінансового добробуту можна розглядати як поновлення симетричного соціального капіталу, у якому високий рівень культурної складової поєднується із широкими економічними можливостями. Не дарма Білозерський у цей період приділяє особливу увагу своєму статусу приватного власника, зокрема через придбання декількох об'єктів нерухомого майна. За даними Алфавітного вказівника жителів Санкт-Петербурга, у 1913 р. Т. Білозерський проживав за адресою: вул. Жуковського, буд. 15¹⁸. Щодо особистого життя Тараса Васильовича, то сьогодні відоме лише ім'я його дружини Поліни Іванівни, яка згадується в алфавітному довіднику «Весь С.-Петербург за 1917 г.». Інформація про дітей від цього подружжя відсутня.

У 1913 р. Т. Білозерський купує особняк, побудований 1874 року архітектором А. Парландом на замовлення Н. Глушкової. Цей особняк знаходився за адресою: вул. Велика Дворянська, буд. 25 (сучасна адреса: вул. Куйбишева, буд. 25). Певний інтерес становить історія змін назв цієї вулиці в різні історичні періоди. У книзі К. Горбачевича та Є. Хабло, присвяченій історії петербурзьких топонімів, зазначено, що назва Великої Дворянської вулиці в дореволюційний період відображала високий статус її мешканців, оскільки вона переважно забудовувалася приватними особняками¹⁹ (до числа архітектурних пам'яток, розташованих на цій вулиці, належать зокрема особняки М. Кшесинської та барона В. Брандта). У 1918–1935 рр., ніби на сміх, вулиця, забудована спорудами, які, без сумніву, належать до найкращих зразків петербурзької архітектури кінця XIX – початку XX ст., носила назву 1-ї вулиці Сільської бідноти.

Крім цього особняка, у власності Тараса Васильовича перебував будинок на розі вулиць Колпинської, буд. 20-а та В. Зеленіна, буд. 7-б, де розташовувався 113-й міський лазарет. Також Т. В. Білозерський мав у

¹⁷ Повний перелік займаних Т. В. Білозерським посад у нафтодобувних компаніях нами подано в статті: Андросова-Байда Д., Барабаш Н. Петербург в історії роду Білозерських (у XIX – на поч. XXI ст.) // Література і культура Полісся. 2011. Вип. 66. С. 102–103.

¹⁸ Алфавитный указатель жителей Петербурга, Гатчины, Красного Села, Кронштадта, Ораниенбаума, Павловска, Петергофа и Царского Села; Список улиц, домов и их владельцев на 1913 год. СПб., 1913. С. 87.

¹⁹ Горбачевич К. С., Хабло Е. П. Почему так названы? О происхождении названий улиц, площадей, островов, рек и мостов Санкт-Петербурга. СПб., 2002. Интернет-ресурс: <http://bukharapiter.ru/topo/k.html#ex124>.

власності заміський будинок, який знаходився у фінському селі Кайпіала (нині с. Уткіно) на Карельському перешийку²⁰.

Та все ж таки на певний час головною резиденцією для Тараса Васильовича став саме будинок на вул. Великій Дворянській. Перебудовою особняка в неокласичному стилі в 1913–1914 рр. займався А. Оль (1883–1958 рр.). Слід зазначити, що початок XX ст. сучасниками сприймався як період піднесення петербурзької архітектури, чому немало сприяло розповсюдження неокласичного стилю, який більшість архітектурних критиків сприймала як протиотруту згубному впливові еклектизму, у якому, мовляв, поступово розчинялася унікальна сутність північної столиці. А втім, становлення традиції узагальненої забудови (характерна риса петербурзької архітектури 1910–1914 рр.) було не в змозі зупинити процеси «мозаїчного» будівництва, унаслідок якого проспекти й вулиці Санкт-Петербурга перетворювалися на суміш усіх стилів, відомих історії архітектури. Ця тенденція була особливо помітною у фешенебельних районах міста, і це часто вкрай засмучувало поціновувачів принципів архітектурної єдності. Так, Г. Лукомський у своїй статті «Неокласицизм в архітектурі Петербурга» з жалем зазначав, що район поблизу Троїцького мосту (а саме від Троїцької площі брала свій початок Велика Дворянська вулиця), який завдяки розташуванню й за умови правильної забудови міг би дорівнювати всесвітньо відомим Єлисейським Полям, через бажання приватних осіб стати не просто домовласниками, але володарями архітектурного ексклюзиву, перетворився на неоковирну суміш – «подобу азійського базару»²¹.

Проект А. Оля набув статусу однієї з перлин неокласичної архітектури Санкт-Петербурга. Та й сам архітектор, який устиг за життя стати і свідком декількох історичних епох, і творцем декількох епох архітектурних²², надавав особливого значення цьому особняку, роботі над яким він присвятив передвоєнні роки. Слід зауважити, що робочий проект особняка Білозерського й ескізи до його інтер'єрів (у тому числі проект каміна та ескіз надкамінного розпису) склали важливу частину експозиції виставки, приуроченої до 125-річчя з дня народження А. Оля, яка відбувалася з травня 2008 р. до січня 2009 р. в Інженерному будинку Петропавлівської фортеці²³.

²⁰ Інформаційний портал: Выборг. Интернет-ресурс: http://www.vbrg.ru/articles/istorija_vyborga/istorija_nekotorykh_naselennykh_punktov/u_-ja.

²¹ Лукомський Г. Неокласицизм в архітектурі Петербурга // Аполлон. 1914. № 5. С. 12.

²² Див.: Архитектор Андрей Андреевич Оль. 1883–1958. Графика и документы в собрании Государственного музея истории Санкт-Петербурга / Вступ. статья Л. А. Кирикова. СПб., 2008.

²³ «Архитектор Андрей Андреевич Оль (1883–1958)» Интернет-ресурс: <http://www.>

Революційні події 1917–1920-х рр. кардинально змінили долю Т. Білозерського, як і інших представників дворянсько-підприємницької еліти Росії. Публікуючи в 1918 р. листи П. Куліша до Н. Білозерської-Ген, Павло Зайцев подав таку примітку про Т. Білозерського: «З дітей В. М. та Н. О. Білозерських живий і досі в Петербурзі Тарас Вас. Білозерський, хрещеник Шевченка, лікар, по політичним поглядам – крайній правий, був гласним Петерб[урзької] міськ[ої] Думи»²⁴.

З інформації сайту «Дом русского зарубежья им. А. Солженицына» відомо, що згодом він емігрував до Франції, де в 1920–1921 рр. був членом «Ділового комітету» допомоги Російській Армії. Життя Тараса Васильовича Білозерського закінчилося 19 вересня 1925 р. в Парижі²⁵.

Після еміграції Тараса Білозерського в його колишньому особняку було влаштовано дитячу міську поліклініку, яка працює й донині (дитяча міська поліклініка № 19). Варто відзначити певну спадковість у тих соціальних ро-лях, що в різні періоди свого життя отримувала ця архітектурна споруда, адже в будинку, який належав лікарю, сьогодні розміщено медичну установу. У приміщеннях поліклініки збережено мармурові сходи, герб роду Білозерських над каміном і деякі інші деталі інтер'єру; у конференц-залі зберігаються меблі (дубовий стіл на 25 персон, фортепіано та ін.)²⁶.

Саме герб як символічний пізнавально-правовий знак, конвенційний за суттю і складений за визначеними законами й правилами, герб, як специфічне історичне джерело, що має стійке характерне графічне зображення та відбиває історичні традиції суб'єкта, якому він належить, є його символом і передається правонаступникам, становить для нас найбільший інтерес²⁷.

Родовий герб Білозерських був затверджений і внесений до XVIII частини «Общего гербовника дворянских родов Российской империи». Згодом опис і графічне зображення гербу було подано в «Малороссийском гербовнике»²⁸.

museum.ru/N33959.

²⁴ Листи Куліша до Н. Ол. Білозерської [Подав П. Зайцев] // Наше минуле (Київ). 1918. Кн. 3. С. 116.

²⁵ Волков С. Белое движение Интернет-ресурс: http://www.bfirz.ru/data/beloie_dvizgenie_volkov/personalii_volkov_2.pdf.

²⁶ Петербург. Особняк Т. В. Белозерского, 1913–1914 гг. Интернет-ресурс: <http://babs71.livejournal.com/168480.html>.

²⁷ Спеціальні історичні дисципліни: довідник: навч. посіб. для вищ. навч. закл. І. Н. Войцехівська (кер. авт. кол.), В. В. Томазов, М. Ф. Дмитрієнко [та ін.]. К., 2008. С. 146–147.

²⁸ Лукомский В. К., Модзалевский В. Л. Малороссийский гербовник. СПб., 1914. Репринтне відтворення. К., 1993. С. 21–22; Лакнер А. Б. Русская геральдика / Худ. Б. А. Лавров. Подготовка текста и послесловие Н. А. Соболевой. М., 1990. С. 224.

Герб роду набуває нових значень після його розміщення на стіні дому Тараса Білозерського, в оновлених інтер'єрах парадної зали. Родовий символ стає своєрідним «якірцем»/маркером для Тараса Васильовича в умовах превалювання в нього особисто російської ідентичності; герб поєднує його з українським козацько-старшинським родом, прізвище якого він носить. Припускаємо, що саме зображення гербу українського роду Білозерських дозволяє дослідникам не ототожнювати цей особняк з маєтностями, що належали іншому відомому російському князівському роду Белосельських-Білозерських²⁹.

Наразі герб фактично впливає на формування родової ідентичності в сучасних нащадків роду, які проживають у Санкт-Петербурзі. Саме родина Ямових (нащадки Олімпія Васильовича Білозерського) надала нам різноракурсні фото будинку Тараса Васильовича.

Герб від моменту розміщення в інтер'єрі будинку Т. В. Білозерського проявляє своєрідний інфантилізм, оскільки постійно потребує захисту й турботи (підправити, пофарбувати тощо). Особливих рис інфантилізму цей родовий символ набуває внаслідок революційних потрясінь 1917 р., оскільки будинок націоналізується, а його господар емігрує. Однак навіть у звичайній радянській поліклініці герб продовжує своє життя як символ минулої епохи (до речі, маючи шляхетний золотий колір), в оточенні «вульгарних розписів на тему російських казок у колишній їдальні над каміном»³⁰.

Будинок Т. Білозерського гарно ілюструє тезу Г. Зіммеля про те, що сутність речі визначається не тільки тим, чим вона є насправді, але й тим, що бачить той, хто на неї дивиться. Дійсно, для сучасних мешканців Петроградського району Санкт-Петербурга цей будинок є звичним, знайомим з дитинства місцем, пов'язаним із цілим рядом життєвих ситуацій (щеплення, візити до лікаря, процедури в маніпуляційному кабінеті тощо). Для знавців історії архітектури міста особняк є одним із символів цілої архітектурної епохи, одним із визначних проєктів відомого архітектора А. Оля. Для представників родинного клану Білозерських цей особняк виступає важливою сполучною ланкою, яка поєднує між собою різні покоління, різні гілки цього роду.

²⁹ Ця помилка досить часто зустрічається серед сучасних поціновувачів петербурзької архітектури. Див.: Архиблог ШУ. Інтернет-ресурс: <http://www.forma.spb.ru/archiblog/2008/05/19/architect-ol/>; Архітектор Андрей Андреевич Оль. Інтернет-ресурс: <http://oreshkin.livejournal.com/25703.html>.

³⁰ Архітектор Андрей Андреевич Оль. Інтернет-ресурс: <http://www.2samurais.com/wp/2008/05/%C2%ABarxitektor-andrej-andreevich-ol-1883-1958%C2%BB/#more-442>.